

2. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 338.001.36

Мардус Н.Ю.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економічного аналізу та обліку,
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОГРЕСИВНОСТІ ЗМІН В СТРУКТУРІ РОЗДРІБНОГО ТОВАРООБОРОТУ НА ВНУТРІШНЬОМУ РИНКУ ТОВАРІВ

Досліджено вплив структурних зрушень на внутрішньому ринку товарів з метою визначення стратегічних орієнтирів розвитку внутрішнього товарів України. Для досягнення мети було досліджено обсяг роздрібного товарообороту продовольчих та непродовольчих товарів, структуру і зміни в структурі роздрібного товарообороту за товарними групами, було визначено питому вагу обсягів продажу товарів вітчизняного виробництва у роздрібному товарообороті. У результаті проведеного аналітичного дослідження визначено рівень прогресивності змін в структурі роздрібного товарообороту за суб'єктами (виробниками товарів).

Ключові слова: структура, структурні зміни, товарооборот, товарний ринок, товари, динаміка, питома вага.

Постановка проблеми. Питання дослідження внутрішнього ринку товарів є завжди актуальні, адже вивчення будь-яких процесів або явищ, що відбуваються на внутрішньому ринку необхідно для постійно досліджувати з метою визначення рівня забезпечення розвитку внутрішнього ринку товарів. Для дослідження внутрішнього ринку доцільно впроваджувати аналітичні процедури, застосування яких дає змогу сформувати аналітично-інформаційну базу, що дозволить окреслити основні стратегічні орієнтири розвитку внутрішнього ринку товарів.

Визнано, що дослідження внутрішнього ринку товарів полягає у дослідженні його структури і структурних змін. Проте, незважаючи на значну кількість аналітичних напрацювань дослідників у даній сфері дослідження, подальшого методологічного осмислення потребує створення аналітично-інформаційної бази щодо забезпечення розвитку внутрішнього ринку товарів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання аналітичного дослідження процесів, що виникають на внутрішньому ринку товарів розглядали ні є новими. Дослідженням розвитку внутрішнього ринку товарів займалися такі вчені, як В. Апопій, І. Бланк, В. Бодров, А. Герасименко, В. Лагутін, О. Міняйло, В.О. Точилін,

Т.О. Осташко, О.В. Пустовойт [1], А. Кредисов, І. Сіваченко, Ю. Пахомов, О. Паценко, В. Чередниченко, О. Шнипко та ін. Проте, потребує глибокого і всебічного дослідження потребують питання дослідження прогресивності змін в структурі внутрішнього ринку товарів, а саме роздрібного товарообороту.

Мета статті. Дослідження і оцінка структури і структурних змін роздрібного товарообороту, що дасть змогу дослідити структуру та структурні зрушення на внутрішньому ринку товарів.

Виклад основного матеріалу дослідження. В ході дослідження структури внутрішнього ринку товарів слід вивчити, як змінилась структура оптового та роздрібного товарообороту за окремими товарними групами та суб'єктами, що функціонують на ринку.

Розглянемо обсяг роздрібного товарообороту продовольчих та непродовольчих товарів, який наведено на рисунку 1, з даних якого видно, що обсяг роздрібного товарообороту продовольчих товарів мав досить стійку тенденцію до щорічного зростання. Якщо на початку досліджуваного періоду обсяг роздрібного товарообороту продовольчих товарів складав 85,1 млрд грн., то наприкінці його обсяг сягнув 233,2 млрд грн., що більше за рівень базового періоду на 148,1 млрд грн., тобто у 2,74 рази (рис. 1).

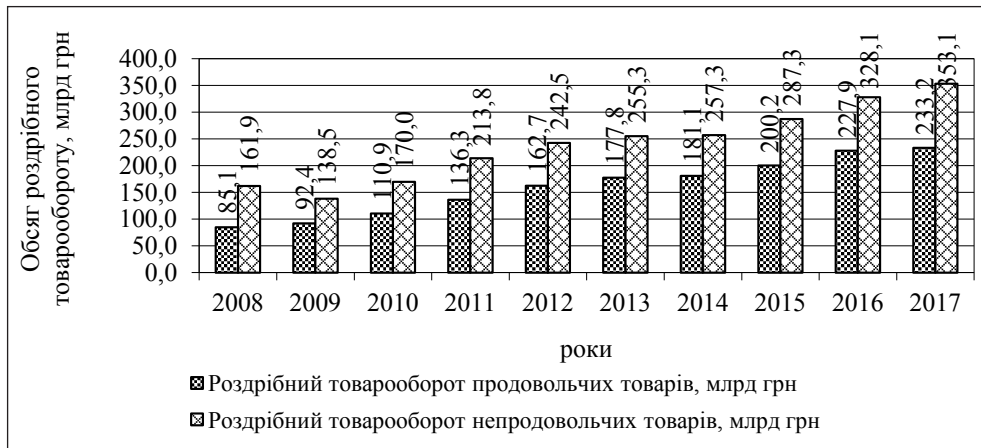

Рис. 1. Обсяг роздрібного товарообороту продовольчих та непродовольчих товарів

Джерело: складено автором на основі [2-10]

Водночас, слід відзначити, що зростання даного показника відбувалось вкрай нерівномірно. Найнижчими темпами приросту обсягів роздрібного товарообороту продовольчих товарів вирізнялись 2009 рік (7,4%), 2014 рік (3,2%) та 2017 рік (5,3%). Найсуттєвіше зростання обсягів роздрібного товарообороту продовольчих товарів спостерігалось у 2010–2011 роках (на 22,71 та 25,75%, відповідно). Хоча у 2017 році також відбулося зростання обсягів роздрібного товарообороту продовольчих товарів порівняно з попереднім періодом, проте його величина була вкрай несуттєвою.

Обсяг роздрібного товарообороту непродовольчих товарів у 2009 році знизився на 23,3 млрд грн. або на 14,40%. Проте, починаючи з 2010 року зниження обсяг роздрібного товарообороту непродовольчих товарів поступилося місцем зростанню, яке тривало впродовж всього наступного періоду. Якщо на початку досліджуваного періоду обсяг роздрібного товарообороту непродовольчих товарів складав 161,9 млрд грн., то наприкінці його обсяг сягнув 353,1 млрд грн., що більше за рівень базового періоду на 191,2 млрд грн., тобто у 2,18 рази. Щодо темпів зростання, то вони були досить нерівнозначними. Найнижчими темпами приросту обсягів роздрібного товарообороту непродовольчих товарів вирізнялись 2009 рік (зниження на 14,40%),

у 2013–2014 роках (зростання на 5,28% та 0,80%, відповідно). За іншими роками досліджуваного періоду приріст обсягів роздрібного товарообороту непродовольчих товарів був досить значущим. Найсуттєвіше зростання обсягів роздрібного товарообороту непродовольчих товарів спостерігалось у 2010–2011 роках (на 22,71 та 25,75%, відповідно). Хоча у 2017 році також відбулося зростання обсягів роздрібного товарообороту непродовольчих товарів порівняно з попереднім періодом, проте його величина була досить незначною і склала лише 25,1 млрд грн. або 7,64%.

Структура роздрібного товарообороту за основними товарними групами наведена на рисунку 2, з даних якого спостерігаємо, що в структурі роздрібного товарообороту переважають непродовольчі товари, хоча їх частка і була меншою, ніж по оптовому товарообороту. Найнижча величина частки непродовольчих товарів в структурі роздрібного товарообороту впродовж досліджуваного періоду становила 58,7% у 2014 році, а найбільша – 65,6% у 2008 році. Водночас, слід зауважити, що частки непродовольчих товарів знижувалась у 2009 та 2012–2014 роках, тоді як по інших роках досліджуваного періоду спостерігалось зростання цього показника.

Найвища частка продовольчих товарів в структурі оптового товарообороту була зафіксована у 2014 році,

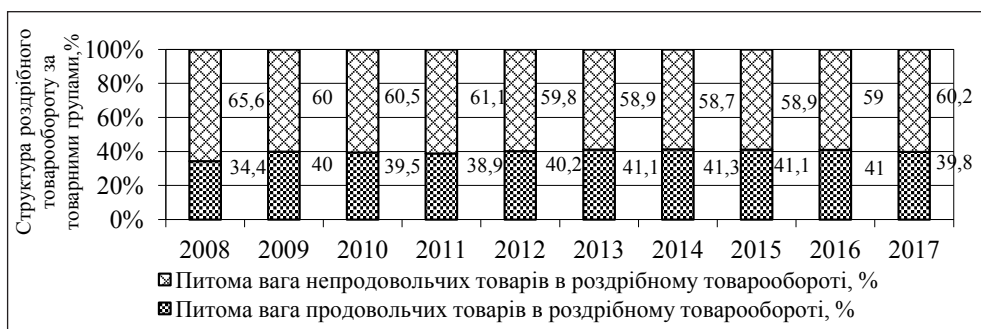

Рис. 2. Структура роздрібного товарообороту за товарними групами

Джерело: складено автором на основі [2-10]

який характеризувався домінуванням негативних соціально-економічних тенденцій, зумовлених дестабілізацією ситуації на сході України та початком військового конфлікту. В цілому за 2008–2017 роки частка непродовольчих товарів так і не перевищила рівня, що спостерігався на початку досліджуваного періоду. У 2017 році значення цього показника склало 60,2%, що на 1,2% більше за рівень 2016 року, проте на 5,4% менше за рівень 2008 року. Це свідчить про те, що зміни структури роздрібного товарообороту за товарними групами неможна назвати прогресивними.

На основі даних попереднього рисунку, пропонується розрахувати коефіцієнт прогресивності змін у структурі роздрібного товарообороту за товарними групами як співвідношення досягнутого значення частки непродовольчих товарів (як найбільш пріоритетної складової частини роздрібного товарообороту) до частки непродовольчих товарів попереднього (базисного) року. Якщо значення даного коефіцієнта перевищує 1, то це свідчить про прогресивні зрушення у структурі роздрібного товарообороту за товарними групами.

Як видно з даних рисунку 3, в порівнянні з попередніми роками дослідження зміни в структурі роздрібного товарообороту за товарними групами були прогресивними у більшості років досліджуваного періоду, за виключенням 2008–2009 та 2012–2013 років. В порівнянні з базовим 2008 роком зміни в структурі роздрібного товарообороту за товарними групами на жаль неможна вважати прогресивними.

Структура роздрібного товарообороту за суб'єктами, що функціонують на внутрішньому ринку, характеризується, перш за все, питомою вагою продажу товарів вітчизняного виробництва в обсязі роздрібного товарообороту. Інформація про динаміку цього показника представлена на рисунку 4.

З огляду на рис. 4 спостерігаємо, що питома вага продажу товарів вітчизняного виробництва в структурі роздрібного товарообороту продовольчих товарів була

досить значною та не вирізнялась суттєвими коливаннями, хоча й мала явно виражену тенденцію до зниження.

Незначним зниженням цього показника відзначились всі роки досліджуваного періоду, починаючи з 2011 року. В цілому, за 2008–2017 роки питома вага обсягів продажу вітчизняного виробництва в роздрібному товарообороті продовольчих товарів знизилась на 6% що негативно характеризує зміни в структурі роздрібного товарообороту продовольчих товарів за суб'єктами (виробниками продукції, представленої на внутрішньому ринку).

Водночас, якщо розглядати питому вагу продажу товарів вітчизняного виробництва в роздрібному товарообороті непродовольчих товарів, то слід відзначити, що, незважаючи на підвищення у 2009 році (на 4,3% порівняно з 2008 роком), починаючи з 2010 року спостерігається тенденція до зниження цього показника. Лише 2014 рік характеризувався підвищенням цього показника, яке, водночас, було вкрай незначним. В цілому, за 2008–2017 роки питома вага продажу товарів вітчизняного виробництва в роздрібному товарообороті непродовольчих товарів знизилась з 51,2% до рекордно низького рівня 32,6%. Це, однозначно свідчить про домінування негативних тенденцій щодо зміни структури роздрібного товарообороту непродовольчих товарів за суб'єктами (виробниками продукції, представленої на внутрішньому ринку). Негативні структурні зрушення, які спостерігались в роздрібній торгівлі продовольчими та непродовольчими товарами призвели до того, що частка продажу товарів вітчизняного виробництва в роздрібному товарообороті за досліджуваний період знизилась з 63,1% у 2008 році до 52,3% у 2017 році, що негативно характеризує зміни структури роздрібного товарообороту за суб'єктами (виробниками продукції, представленої на внутрішньому ринку).

На основі даних рис. 5, визначимо коефіцієнт прогресивності структури роздрібного товарообороту за суб'єктами (виробниками), що визначається як спів-

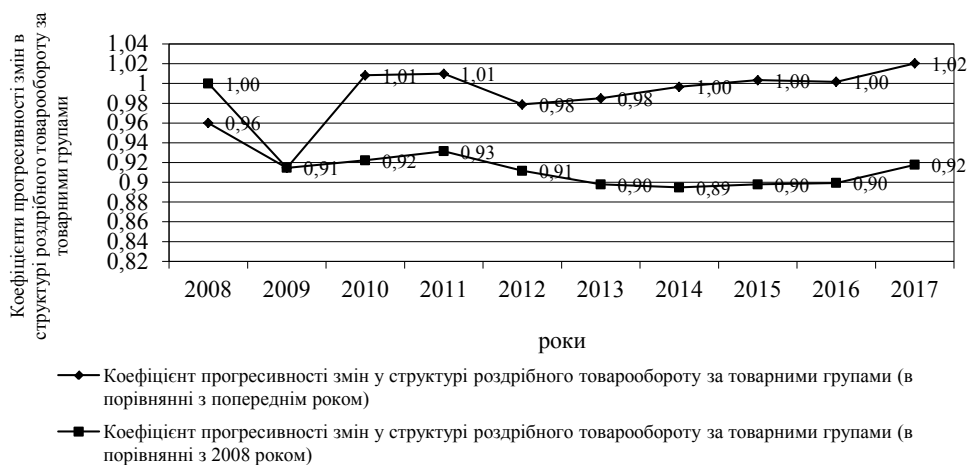

Рис. 3. Результати дослідження прогресивності змін в структурі роздрібного товарообороту за товарними групами

Джерело: складено автором на основі [2-10]

Рис. 4. Питома вага обсягів продажу товарів вітчизняного виробництва у роздрібному товарообороті, %

Джерело: складено автором на основі [2-10]

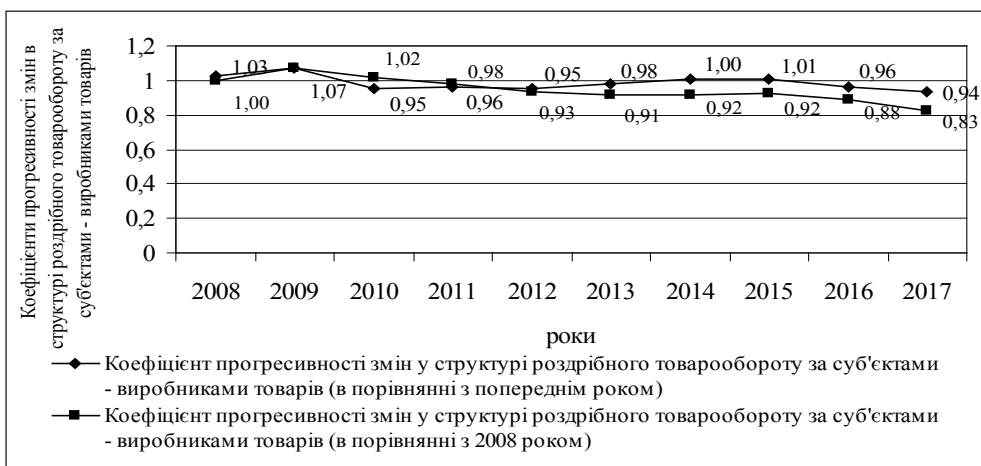

Рис. 5. Результати дослідження прогресивності змін в структурі роздрібного товарообороту за суб'єктами (виробниками товарів)

Джерело: розробка автора на основі [2-10]

відношення досягнутого значення питомої ваги товарів вітчизняного виробництва в структурі роздрібного товарообороту (як найбільш пріоритетної складової його частини) до аналогічного показника попереднього (базисного) року. Якщо значення даного коефіцієнта перевищує 1, то це свідчить про прогресивні зрушення у структурі роздрібного товарообороту за суб'єктами (виробниками товарів).

Як видно з даних рисунку 5, починаючи з 2011 року зміни в структурі оптового товарообороту за суб'єктами (виробниками товарів) неможна вважати прогресивними, адже коефіцієнт прогресивності змін в порівнянні з 2008 роком є меншим за одиницю. Як окремий показник функціонування внутрішнього ринку, що

характеризує його структуру, можна використовувати обсяг роздрібного товарообороту у% до обсягу внутрішнього ринку. Величина цього показника свідчить, яку частку внутрішнього ринку товарів, займають споживчі товари. Інша частина обсягу внутрішнього ринку пов'язана з купівлею-продажем товарів інвестиційного характеру, які є більш пріоритетними для національної економіки.

Як видно з даних рисунку 6, роздрібний товарооборот складає близько 25,0-34,0% обсягів внутрішнього ринку товарів. Найвище значення цього показника становило 33,83% у 2015 році, а найнижче – 25% у 2017 році. Очевидним позитивом, на наш погляд, є зниження за 2008–2017 роки даного показника з 30,04%

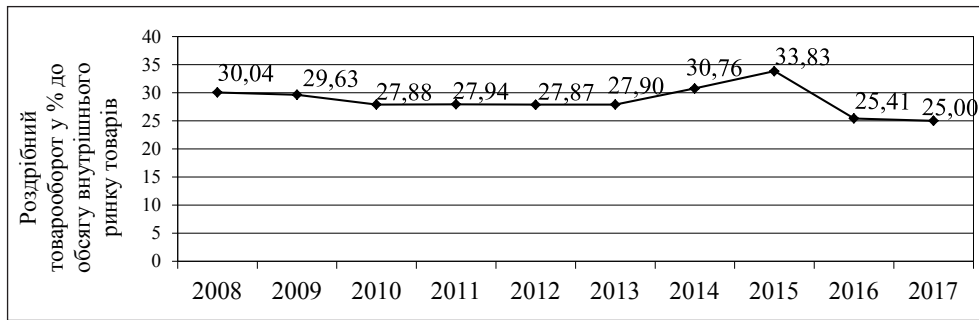

Рис. 6. Роздрібний товарооборот до обсягу внутрішнього ринку товарів

Джерело: розробка автора на основі [2-10]

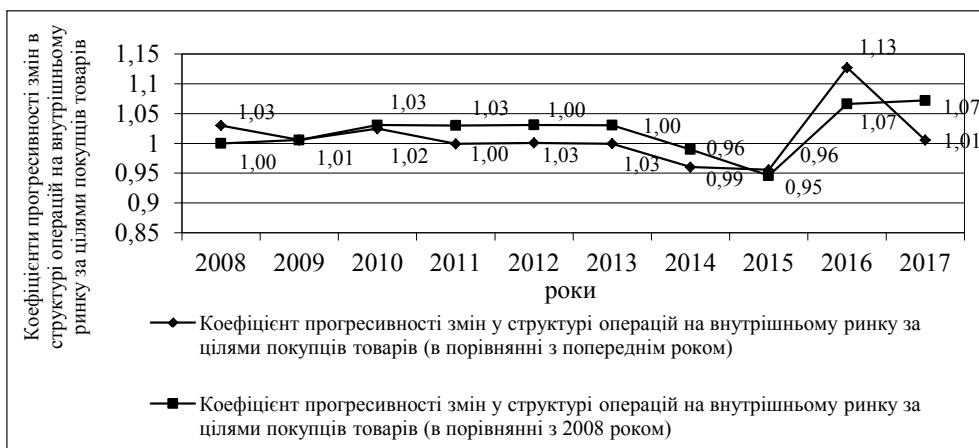

Рис. 7. Результати дослідження прогресивності змін у структурі роздрібногo товарообороту за суб'єктами (виробниками товарів)

Джерело: розробка автора на основі [2-10]

у 2008 році до 25,00% у 2017 році, що свідчить про зростання обсягів купівлі-продажу товарів інвестиційного характеру.

На основі даного показника можна розрахувати коефіцієнт прогресивності структури операцій внутрішнього ринку за цілями покупців товарів рис. 7.

Як видно з даних рисунку 7, за цілями покупців зміни в структурі операцій на внутрішньому ринку можна вважати прогресивними за всіма роками досліджуваного періоду, окрім 2014 та 2015 років.

Висновки. Слід відзначити, що обсяг роздрібногo товарообороту як продовольчих, так і непродовольчих товарів, так само, як і обсяг оптового товарообороту, збільшувався значною мірою за рахунок зростання цін, а не фізичних обсягів товарообороту.

На зміну параметрів функціонування внутрішнього ринку, а також характер структурних зрушень значною мірою впливають умови здійснення товарно-грошових операцій, які потребують подальшого вивчення та аналітичного дослідження.

Список літератури:

1. Ринки реального сектора економіки України : структурно інституціональний аналіз / [Точилін В.О., Осташко Т.О., Пустовойт О.В. та ін.] ; за ред. д-ра екон. наук, проф. В.О. Точиліна ; Ін-т екон. та прогноз. НАН України. – К., 2009. – 640 с.
2. Звіт Антимонопольного комітету за 2013 рік [Електронний ресурс] / Затверджено Розпорядженням Антимонопольного комітету України від 14.03.2014 № 131-р. – Режим доступу: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=103172&schema=main>.
3. Звіт Антимонопольного комітету за 2014 рік [Електронний ресурс] / Затверджено Розпорядженням Антимонопольного комітету України від 12.03.2015 № 6-рп. – Режим доступу: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=110270&schema=main>.
4. Звіт Антимонопольного комітету за 2015 рік [Електронний ресурс] / Затверджено Розпорядженням Антимонопольного комітету України від 14.03.2016 № 3-рп. – Режим доступу: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=122547>.

5. Звіт Антимонопольного комітету за 2016 рік [Електронний ресурс] / Затверджено Розпорядженням Антимонопольного комітету України від 14.03.2017 № 2-рп. – Режим доступу: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=133712&schema=main>.

6. Звіт Антимонопольного комітету за 2017 рік [Електронний ресурс] / Затверджено Розпорядженням Антимонопольного комітету України від 28.02.2018 № 5-рп. – Режим доступу: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=140483&schema=main>.

7. Doing Business оцінка бізнес регулювання. Наборы ретроспективних даних и данные о трендах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://russian.doingbusiness.org/custom-query>.

8. Внутрішня торгівля [Електронний ресурс] / Публікації Державної служби статистики України. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publorg_u.htm.

9. Економічна статистика / Економічна діяльність / Внутрішня торгівля [Електронний ресурс] / Розділ статистичної інформації Державної служби статистики України. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/spr.htm.

10. Багатогалузева статистична інформація / Регіональна статистика [Електронний ресурс] / Розділ статистичної інформації Державної служби статистики України. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sestr.htm.

ИССЛЕДОВАНИЕ ПРОГРЕССИВНОСТИ ИЗМЕНЕНИЙ В СТРУКТУРЕ РОЗНИЧНОГО ТОВАРООБОРОТА НА ВНУТРЕННЕМ РЫНКЕ ТОВАРОВ

Исследовано влияние структурных сдвигов на внутреннем рынке товаров с целью определения стратегических ориентиров развития внутреннего товаров Украины. Для достижения цели были исследованы объем розничного товарооборота продовольственных и непродовольственных товаров, структура и изменения в структуре розничного товарооборота по товарным группам. Также в статье было определено удельный вес объемов продажи товаров отечественного производства в розничном товарообороте. В результате проведенного аналитического исследования определен уровень прогрессивности изменений в структуре розничного товарооборота по субъекту (производителями товаров).

Ключевые слова: структура, структурные изменения, товарооборот, товарный рынок, товары, динамика, удельный вес.

RESEARCH OF THE PROGRESSIVITY OF CHANGES IN THE RETAIL TRADE STRUCTURE ON THE INTERNAL MARKET OF GOODS

The influence of structural shifts on the domestic market of goods has been investigated in order to determine the strategic guidelines for the development of domestic goods of Ukraine. In order to achieve the goal, the volume of retail trade turnover of food and non-food products, structure and changes in the structure of retail commodity turnover by commodity groups was investigated. Also, the article determined the share of sales of domestic goods in the retail trade turnover. As a result of the conducted analytical research the level of progressiveness of changes in the structure of retail commodity circulation by the subjects (producers of goods) is determined.

Key words: structure, structural changes, commodity turnover, commodity market, goods, dynamics, specific gravity.